

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΖ'

Σάββατο Ἀθήνα, 14 Μαρτίου 1920

ΑΡΙΘ. 675

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ: Ἐλεγὸς στὴ Σώσω Κ. Κατσιμπάλῃ.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ: Οἱ ποιητὲς Μαλακάσης καὶ Πορφύρας.

Δ. ΒΟΥΤΥΡΑΣ: Ὁ Ἀπόκλιτος (συνέχεια).

ΜΙΧ. ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ—Κ. ΚΑΡΘΗΙΟΣ: Ὁ Ἄδων Κιχότης (συνέχεια).

Ο "ΝΟΥΜΑΣ": Φαινόμενα καὶ πράγματα.

Κ. ΚΑΡΘΗΙΟΣ: Στὴ Τζιά.

ΣΠΟΛΚΑ: Τῆς Λυγερῆς.

ΝΟΤΑΡΙΟΥΣ: Μαρτιάτικο.

ΙΟΥΣΤΙΝΑ: Χαιρετισμοί.

Ι. ΣΤΑΜΝ.: Ὀνοματολογικά.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ: Τοπωνυμικά παράδοξα.

ΑΠΟ ΒΑΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΑΟΜΑΔΑ: Ἐνὴ φιλολογία.

—Ἡ Κοινὴ γνώμη.—Χωρὶς γραμματισμο.

ΕΛΕΓΕΙΟ ΣΤΗ ΣΩΣΩ Κ. ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗ

Κόρη φωτοπλασμένη ἐσύ! βαθειὰ θαμένη,
Σὲ ξένο χῶμα, γύρω σου ξένοι νεκροί,
Ξένοι οὐρανοὶ ἀπὸ πάνω σου, ἡ πετρωμένη
Μοῖρα μὲ δίδωλο κατάκαρδα ἄς βαρεῖ.

Καίτου καυμένου τοῦ Ὑμηττοῦ ἓνα χάδεμα, ὄχι,
Οὔτε μιὰν αὔρα τοῦ Φαλήρου ἑαρινή,
Ὁ θοῖνος τοῦ βοριά, ὁ ψαλμός, τὸ πρωτοβρόχι,
Ἡ βραδινὴ δροσοσταλίδα καὶ ἡ πρωϊνὴ...

Στὸ βράχο ἀπάνω μιὰ κολόνα εἶναι σπασμένη,
Μέσα στὰ φέγγη ξέχωρη, μοναχική,
Μαρτιάτικο χελιδονάκι, σὲ προσμένει
Νὰ σταματήσεις... νὰ λαλήσεις, ἔρημ, ἐκεῖ....

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΑΣ

(ΟΛΑΚΕΡΗ Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΩΔΕΙΟ).

[Τυπώνουμε τὴ φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ὁμιλίαν, ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν *Ρῆγα Γκόλφη*, εἰς περασμένη Τρίτη τὸ δειλινὸ, στὴ σάλαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁδείου. Οἱ ἀναγνώστες μας μέσα στὴν ὁμιλίαν ταύτην, δὲ βροῦνε πολλὰς ἰδέας καὶ γνώμες ποὺ ὁ κριτικὸς μας ἔχει καὶ ἄλλοτε ἐξιδιαιρέσει σὲ διάφορα ἀρθροῦν στὸ *«Νουμά»* καὶ στὸν *«Πορφό»*. Στὴν παρακάτω ὁμιλίαν εἰσπυθῆκαν μὲ σύντομον καὶ μέθοδον, —μὲ ὅλο τὸ ἱστορικὸ ἔκτρος στὴ διατύπωση, ποὺ ζητοῦσε ἡ περίστασις].

Α'.

Ξέρουμε ὅλοι πῶς ἡ ποίηση πάντα σημαδεύει τὸ πνευματικὸν ἔθνημα κάθε λαοῦ. Ἡ ποίηση τὸν ἀνολοῦν δεῖ στοὺς ἱστορικοὺς τοῦ δόξου, καὶ αὐτὴ τοῦ στεφανώνει κάθε προσπάθεια καινούρια γιὰ νὰ τραβήξῃ πρὸς τὰ μεροσά. Ὅταν ἡ ποίηση ξεπεράσῃ τὴ μυθική καὶ ἥρωϊκήν περίοδο, τότε σύγκαιρα ὁ λαὸς ἔχει φτάσει σ' ἓνα ἀνώτερον σημεῖον πολιτισμοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπική καὶ ἥρωϊκήν ποίηση, περνᾷ στὴν ἐσωτερικὴν, τὴν ὑποκειμενικὴν, τὴν λυρικὴν. Μὰ ἡ λυρικὴ ποίηση κλείνει ὁλόκληρους κόσμους ἀντικειμενικότητας. Εἶναι ὁ ἔκτος, ὁ εὐαῖος ἄνθρωπος, ποὺ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐ-

ποχὴ καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ, μᾶς τραγουδεῖ τις χαρὰς, τις θλίψεις, τὰ πάθη ποὺ τότε τριγυρίζουνε καὶ τότε τυραννοῦνε, καὶ μὲ τὴν ἀνηλὴ ἔκφασιν τῆς ἀγνῆς του ψυχῆς, μᾶς ζωνογραφεῖ ἀντικειμενικὰ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου. Γιὰ τοῦτο ἡ λυρικὴ ποίηση, εἶναι μιὰ ποίηση βαθιά, φῖνα, πολιτισμένη, αἰώνια.

Βλέπομε στὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἐποχὴν, ἔταν τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ ὑψώθηκε ἄδολο καὶ λαγαρό, καὶ δημιουργεῖ τὸν πρῶτον πολιτισμὸν, βλέπομε πῶς λαχταροῦσε κατὰ περισσύτερον ἀπὸ τὴν μονοτονίαν τῆς πρώτης τοῦ μυθικῆς ποίησης. Ἐτοί τὴ φόρμιγγα τοῦ ἔθνους, ἀντικατέστησε ἡ λύρα μὲ τις ἑπτὰ χορδές. Ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ εἴτανε δυὸ τέχνες τότες ἀξελούσες. Ἡ ἀπαγγελία συνοδεύετο μὲ τὸ μέλος τῆς μουσικῆς. Γιὰ τοῦτο ἡ καθαρὴ λυρικὴ ποίηση διακρίνεται καὶ μὲ τὸ ὄνομα μελική, καὶ τέτοιαι μελικοὶ ποιητὲς δοξάσανε πρῶτον τὴν τέχνην, ὁ Τέρπαντρος, ὁ Ἀερίωνας, ὁ Ἀλκαῖος, ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀλκιμανός, ὁ Ἀνακρέωντας. Εἴτανε τότες ἐποχὴ δράσης, καὶ ξέρουμε πῶς ἡ δράσις ποὺ βασιλεῖται παντοῦ σὲ μιὰ πόλιν, βασιλεῖται καὶ στὰ γράμματα. Ἐτοί τὸ πνεῦμα τῆς τότες ἐποχῆς, ποὺ ζητοῦσε κατὰ καινούριον, ἔκτρος τὰ ἡ-

ροικά έπη, και λάτρευσε τη λυρική ποίηση. Είναι ή ποίηση που ζωηρή, και ποιημένη, δημιουργεί ρυθμούς τόσο ατέλειωτους, όσο και τα πάθη που θέλει να παραστήσει, να εξηγήσει, να εκφράσει και να ξεδιαλύνει.

Τό ίδιο συνέβηκε στα νεώτερα δικά μας χρόνια, ύστερ' από την ανάσταση της Νέας Ελλάδας. Η ήρωική, ή άρματωτική, επική ποίηση έλαμψε και θαύλειψε. Σολωμός, Κάλδος, Βαλαωρίτης, έμψευσμένοι από την τουρκομάχα ήρωική τους εποχή, υπερεπιτένε τη Μούσα κάτω από τό άντήχημα της πολεμικής σάλπιγγας. Βέβαια ή ποίησή τους δεν είναι ήρωικά μονοκόμια. Σ' άλλα τριγύρο πολιτισμένα έθνη ή λυρική ποίηση έχει κάμει μεγάλα θήματα, που επηρεάζουν και τους δικούς μας. Μά όπως κι αν είναι, άπάνου άπί όλα τους τραβά και τους ύψώνει τη φωνή, τό πατριδολατρικό στοιχείο. Τή στιγμή εκείνη, τό Έθνος, που αναγεννήθηκε κι άποτίναξε την πολιτική σκλαβιά, γυρίζει τά μάτια και την ψυχή προς τις μεγάλες ιστορικές παραδόσεις και χάνοντας τό επαναστατικό πνεύμα της εποχής του 21, αγκαλιάζει τη συντηρητικότητα σ' όλους τους κύκλους της δράσης. Αυτό φυσικά επηρεάζει τά γραμμата. Τήν απλή γλώσσα του λαού αντικατασταίνει ένα τεχνητό, δασκαλικό κατασκευάσμα, πλάσια μις δασκαλοθεμεμένης ολιγαρχίας, και ή λυρική ποίηση χώνεται μέσα στο φαλάγγι με τη βία, πληγώνεται, χτυπιέται, συντρίβεται και ξεψυχά. Η καθαρεύουσα, τάφος πνεματικός, πως μπορεί ν' αναδώσει γερά, φρέσκα, χαριτωμένα, πολύχρωμα και πολυεύωδα λυρικά λουλούδια; Με τό πέρασμα του καιρού, πρώτη πάμ ή ποίηση θέλει ν' άποτινάξει τη σκλαβιά. Αγωνίζεται, πασχίζει, παλεύει. Μά ό στενοκέφαλος δάσκαλος στέκεται από πάνω, φύλακας άσπληρος, άγρυπνος άμύντορας της ίερής σχολαστικής προγονικής παρακαταθήκης. Ο άγώνας όμως δεν παύει. Κ' έτσι κάποιος λεύτερος μά δειλιασμένος άέρας αρχίζει να φυσά. Προτωφανερώνονται ποιητές με τό ένα πόδι στη δημοτική, με τό άλλο στην καθαρεύουσα. Έτσι μήτε τη μιá γλώσσα μπορούν να καλλιεργήσουνε, μήτε την άλλη. Μά κ' ή λυρική ποίηση παραγνορίζεται από τους τέτοιους. Η κοινωνία κατασταλάζει σε μιάν εύκολη πρόχειρη και του ποδιού Μούσα, τη Μούσα του Αχιλλέα Παράσχου. Οι ψευτορομαντισμοί κ' οι κακοξηγημένοι βυρωνισμοί, τραβούν την ποίηση σε άπαστα νεφελώματα. Ταξιδεύει αυτή στα σύγνεφα μαζί με την πιο άπόκοτη φαντασία. Στέρια γίς να πατήσει δέ βρίσκει. Κι αν από τη μιá μεριά την τραβά κάποιο γλυκοχάρομα ζωής, από την άλλη τη σέρνει ή καθαρευοσιάνικη σκέψη κ' αίσθηση. Κι αυτή νικούσε τις περισσότερες φορές. Έμπνευση μακριά από τό ζωντανό αίσθημα, ξεχίνονται δέ στίχους σαν κολώνες πάγου κι ακόμα αν οι στίχοι αυτοί άφίνανε και παράθυρα για τόν μπάτη της ζωντανής γλώσσας. Αίσθηση φίνα και ψυχρότητα ξάστερη λείπανε πέρα για πέρα. Η φαντασία όργιαζε άχαλίκωτη, κεντρισμένη από λογίς ξένες μίμησης, ανταμωμένη με κάποια δημοσιογραφική αναβαθιά, φτιασιδωμένη με την ψευτοευγένεια της μιξοκαθαρεύουσας. Αστράφτει τότες άξαφνα τό «Ταξιίδι» του Ψυχάρη. Με την όρμή του, φωτίζεται με περίσσιο φώς ή ως τότε έφτανησιώτικη ζωντανή παράδση, που θέλανε οι δασκάλοι της Αθήνας να μνή την

ξέρουν. Ο Παλαμάς, ό Λοροίνης κι άλλοι σίχρουναι τους κάπνιστά μάντεψινε. Μελετούνε την άγνη ποίηση στο δημοτικό τραγούδι και στο Σωλομό. Προσέχουνε, εκεί που αξίζει, και τό Βαλαωρίτη. Η «Έοτία», τό φιλολογικό περιοδικό της εποχής, αρχίζει να μυρίζει Απρίλη. Στόν άγέρα φτεροκοπά κάποια μήνυμα για τό τραγούδι του Κρουστάλλη. Ο Παλαμάς γράφει τόν «Ύμνο της Αθήνας». Οι λόγιοι της Κέρκυρας παίρνουνε την πρώτη θέση, όπως τό αξίζουνε. Η ποίηση, μαζί με τη δημοτική γλώσσα, άνοίγουνε καινούρια πλατιά φτερά. Ο ήλιος χαράζει στο ποιητικό στερέωμα της νέας Ελλάδας.

Β'

Η λυρική ποίηση της περασμένης γενεάς, θεμελιωμένη τό περισσότερο με μεταφρασές ξένων ρομαντικών ακουσμένων ποιητών της εποχής ειλανε στα πρώτα της θήματα μίμηση ξένης πνεματικής κ' αίσθηματικής ζωής. Η κοινωνία μας, άγρυπη ακόμα κι ασχηματιστη, περιωρισμένη σε μικρόν αριθμό, δεν είχε καμιάν άνταπόκριση με τη γύρα της πραγματικότητας. Έπειδή όμως τό έθνος ήθελε νάποχησει όκως — όπως τά δικά του γραμμата, ή παραγωγή σ' όλα τά είδη του Λόγου ειλανε ποσοτική κι όχι ποιοτική. Έτσι οι ποιητές της εποχής, μάς πλημμύρισαν από τόμους λυρικής ποίησης, που κυριώτερό της γνώρισμα ειλανε ή απέραντη τεζολογία, και δεν μπορούσαν να στοχαστούνε πως υπάρχει τόπος για τό μικρό τραγούδι, με τό συγγενζωμένο ποιητικό αίσθημα. Δώδε από τό επικό ποτάμι, πέρ' από τό τραγούδι της λαϊκής μούσας, τό μικρό μοντέρνο ποίημα με την άπαχυσταλλωμένη έννοια, τό δεμένο στίχο και τη χρυσοσκαλισμένη ποιητικήν εικόνα, καλλιεργήθηκε συστηματικά από τους νεώτερους ποιητές μας. Ξεχωρίζει ανάμεσά τους ό ποιητής Μαλακάσης, από τους τεχνίτες της πρώτης γραμμής, που φανερώθηκαν τά τελευταία είκοσι χρόνια, και που προσάβησε να στρώσει και όμαλώσει δρόμο σημαντικό για τη νέα μας τέχνη. Όλη ή αξία του είδους της τέχνης του Μαλακάση, στηρίζεται στην ένότητα και καθαρότητα της ποιητικής ούσίας και μορφής. Η έμπεψη έρχεται άβίαστη, δίχως τη στανική προσπάθεια και άγωνία που μαντεύει κανείς σε άλλους ποιητές μας. Η λεγόμενη «ήψηλή ποίηση» δέ βρίσκειται εκεί που πολλοί τη ζητούνε, σε μακρινούς, άγνωστους όρίζοντες και σε θαμπούς ίσκιους, μά περπατά εδώ, ανάμεσά μας, άόρατη κι άπιαστη, και πρέπει μέσα στη ζωή να ψάξουμε για να την άγκαλιάσουμε. Στόν ποιητή Μαλακάση πολύλοκες συνθετικότητες λείπουν. Δέ θάπαντήσουμε άπλόχωρα πετάματα της φαντασίας και λυρικά τραθήγματα έπιτυχίας άμφίβολης. Κάποια έπιγραμματική λιτότητα στην έκφραση και στη διατύπωση της ποιητικής έννοιας, μιá φροντίδα, ρυθμός και τάξη, που όλα τά βόλευσανε τεχνικά. Και μαζί μ' αυτά τό λαγαρό, κρυσταλλωμένο, ποιητικό νόημα κι ό μετρημένος λυρισμός. Έτσι, ενώ με τέτοια μέσα ό ποιητής μας ζητεί να φανερώσει τά καθέκαστα της ψυχής, να δείξει τις δίπλες όλες της καρδιάς, τις χορδές του πάθους, της μάταιης και μικρής μας ζωής τις εικόνες, — ύψώνεται στα γενικώτατα. Με τό είδος αυτό δοκιμάζεται άσφαλτα μαζί με τη δύναμη της άπο-

μικῆς τοῦ ποιητῆ δεξιότητις, τὸ βάθος τῆς ποιητικῆς ιδέας, δοκιμάζεται ἀκόμα καὶ ἡ δύναμις τῆς συντομῆς φράσεως.

Παίζει ἀπόψε τὸ φεγγάρι
μέσα στὴν κληματαριά,
ποῦνε νὰ τὸ πῆς, ἀλήθεια,
στὸ ποτήρι,

Κι ὄχι τόσο γιατί παίζει
στὴν κληματαριά,
ὅσο γιατί φέγγει δίπλα
σ' ἓνα παραθύρι.

Ὁ ποιητής, πὺν περιτεχνα δημιουργεῖ τὸ μικρὸ τραγούδι, ἀναγκάζεται γιὰ νὰ πλάσει τέλειο τὸ καλλιτέχνημα του, νὰ ἐργαστεῖ μὲ φροντίδα καὶ κόπο, γιὰ ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ τὸ συνταίριασούν. Ἔτσι τὸ αἰσθημα καὶ ὁ στίχος γίνονται ἀχώριστα. Ψυχὴ καὶ σάρκα. Κ' ἐπειδὴ τὸ αἶσθημα ἀναδύεται ραφινωμένο, ὁ στίχος ποὺ θὰ τὸ ἐκφράσει ζητεῖ κάποια μουσικὰ μέσα. Τὸ ζευγάριμα τοῦτο φέρνει τὴν ἀρμονία. Τὸ αἶσθημα δεμένο μὲ τὸν ἦχο. Καὶ γι' αὐτὸ ἐστὶ καλὰ τοῦ στέκει τόνομα : τραγούδι. Μὰ ὁ ποιητὴς ποὺ θὰ ἐκφραστῇ φυσικὰ, εἶναι κεῖνος ποὺ θὰ καλλιεργήσει καὶ ὁ ἐκφραστικὸς του ὄργανο, τὴ γλῶσσα. Δίχως αὐτὸ τὸ κατάλληλο ἐκφραστικὸ του ὄργανο, δύσκολα μπορεῖ νὰ φτάσει στὸν ἄξιο καλλιτεχνικὸ του βαθμὸ. Ἡ καθυστεροῦσα δὲν μπόρεσε νὰ σηκώσει τέτοιον ποιητικὸ εἶδος. Τὸ αἶσθημα πάγωνε πρὶν ἀγγίξει τὸ στοχασμὸ. Ἡ δημοτικὴ τόλμησε. Καὶ τόλμησε, ἀφοῦ περάσε ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ Σολωμοῦ, ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ Βαλαωρίτη, ἀπὸ τὸ πινέλο τοῦ Κρυσταλλῆ, ἀπὸ τὴ ζωγόνα θέρη τοῦ Παλαμά. Κι ὅμως μ' ὅλ' αὐτὰ, νιώθει κανεὶς ἀκόμα πὼς χρειάζεστανε πῶς πολύχρονη καὶ πολυποίκιλη καλλιέργεια, γιὰ νὰ κρατήσῃ γενναιώτερα τέτοιας σειρᾶς ποιητικὰ πλάσματα. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἀπόλυτη ἐκφραστικὴ τελειότητα μᾶς λείπει.

Ὁ ποιητὴς μᾶς πρωτοφαίνεται στὰ 1899 μὲ τὴ συλλογὴν του «Συντρίμματα». Νέος ἀκόμα, τραβηγμένος πῶς πολὺ ἀπὸ τὸ θάμα τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ξεχύνεται σὲ ὕμνους γιὰ τὴ γύρο του ὁμορφίαν τῆς πλάσης. Ζουγραφικὸς τὸ περισσότερο, μὰ ἡ ζουγραφία του κλεῖ μέσα της καὶ ἀντιλαμβάνει μιὰν ἀγνή καὶ ἀδολὴ ψυχὴ, καὶ μιὰν ἀπλότητα ἰδιαίτερης παρατήρησης, ποὺ συγανεῖ βαθύτατα. Ἀμέσως φάνηκε ποῖα εὐτυχισμένη χορδὴ τῆς λύρας ἀγγίξε τὸ ταλέντο του. Γαλήνη καὶ τρυφερότητα, ποὺ μᾶς δίνονται σὰν τὴν ἡμερὴ μακαρισμένη γλῶσσα λιλουμένου χειμωνιάτικου μεσημεριοῦ. Συγκρατημένος πάντα, στέκεται μακριὰ ἀπὸ τὸ αἰσθηματολογικὸ ξεχείλισμα, ποὺ μπορεῖ καὶ τὴν πῶς βαθιὰ ποιητικὴν ἔννοια νὰ γελοιογραφίσει. Καὶ μόνο τὸ ποιημὰ του τῆς συλλογῆς αὐτῆς, ποὺ ἐπιγράφεται «Τὸ Δάσος», φτάνει νὰ μᾶς δείξῃ ὅλη τὴ λυρικὴ του δύναμις καὶ ἀξία.

Μὰ τοῦ νέου ποιητῆ τὰ μάτια δὲν ἀντικρίζουνε τὸν κόσμον, ὅπως τὸν ἐπλάσεν ἡ φαντασία. Ὁμορφος ὁ φυσικὸς κόσμος, πάντα καινούριος, πάντ' ἀκάλαστος, μὰ ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ καὶ ἓνα δεύτερο κόσμον, τὸν ψυχικόν. Ἡ ματαιότης τῆς ζωῆς, οἱ συνθήκες τοῦ βίου, ἡ σκληρότητα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπαρξεως, ὁ ἀδιάκοπος πόλεμος τῆς θέλησός μας μὲ τὴν πραγματικότητα, γεννᾷ τὴ θλίψη, τὸν πόνο στὴν καρδίαν τοῦ ποιητῆ μας, ποὺ πασχίζει τώρα νὰ τὰ ἐκφράσῃ στὰ

δημιουργήματα τῆς φαντασίας του. Ὁ πόνος αὐτὸς ποὺ αἰσθάνεται ὁ ποιητής, ξεχύνεται σὲ παράπονο, καὶ τὸ παράπονο εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ τραγούδι του. Ζητεῖ μόνο τὸ παρᾶπὸν τοῖ αὐτὸ νὰ μείνῃ ἀνέφελον καὶ γλυκὸ, γαλήνιον καὶ ἡμερον, καὶ νὰ μὴν τ' ἀγγίξῃ καὶ τὸ ποδοπατήσῃ τὸ σκοτάδι μιᾶς γκρινιάρας νευρικότητας.

«Καὶ μάθε το», γράφει κάπου :

Καὶ μάθε το, τίς μελιχρὲς λαμπάδες τοῦ Δεκέβρη,
καὶ τίς φεγγαροσκαπασίες τοῦ ἑναριοῦ ὁμορφίης,
μὴτε στὶς τρέλες τ' Ἀπριλίου κανέναν; θὰ τίς εὐρη,
μὴτε καὶ στὶς μονότονες τοῦ Μαὶ καλοκαιριῆς.

Ἄν μελετήσῃ κανένας βαθιὰ τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι, θὰ ἰδεῖ πὼς ἐν' ἀπὸ τὰ διαφιλονέικητα σημάδια του εἶναι πάντα ἓνας ἥρεμος βαθύς πόνος, μιὰ θλιμμένη πίκρα, κάποια ἐγκατέρευση. Τὸ στοιχεῖο τοῦτο, βαθύτατα καὶ γνήσια λαϊκόν, εἶναι, μπορεῖ νὰ πει κανεὶς, τὸ μὶόν τῆς ποιητικῆς διάθεσης τοῦ Μαλακάση. Ἔτσι τὸ δημοτικὸ λαοτραγούδι, μαζί καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα γνωρίσματα, τὸ πῆρε ἡ ἀτομικὴ, ἡ ἰδιαίτερη, ἡ προσωπικὴ τέχνη ἐνὸς ποιητῆ, ἀριστοκρατικοῦ καὶ ἀποτραβηγμένου, καὶ τὸ ἤρκεσε σὲ ἀληθινὸ καλλιτέχνημα.

Ἔνα πρῶτ' σὰν πάντα, δὲν ἐπρόβαλες
ν' ἀνοίξῃς τὸ μικρὸ σου παραθύρι,
στὶς γλαστρες μὲ τὰ λούλουσα, σὰ λούλουδο,
τ' ἀχνοξανθο κεφάλι σου νὰ γείρη.

Τ' ἄλλο πρῶτ' καὶ τ' ἄλλο, σὲν ἐπυροῦλες
καὶ ἀκομὴ νὰ φωνῇς, ὦρμαι παρνεῖναι,
καὶ μένει τὸ παραθύρι κατεκλειστό,
καὶ τὰ μυρσινὰ σου μαραμένα.

Νὰ, πὼς μπορεῖ ἡ λυρικὴ μας ποίηση, στηριγμένη σὲ λαϊκὰ προτυπα, νὰ ὑψωθεῖ πᾶνον ἀπ' αὐτὰ, νὰ τοὺς συγχρονίσει τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐξευγενισμό, τὸν πολιτισμὸ τῆς ἀλύγιστης κοινωνικῆς ψυχῆς.

Στὰ 1904 μὲ τίς «Ὠρε», στὰ 1909 μὲ τὰ «Πεπρωμένα», στὰ 1918 μὲ τοὺς «Ἀσφόδελους», τρεῖς ποιητικὲς συλλογές, μᾶς φανερώνει ὁ ποιητὴς συγκρατητὴ ἐργασία ἰδιαίτερης ἀτομικότητος. Τραγούδησε μὲ χάρι, γειμάτη βάθος καὶ νόημα, τὴν ἀσπικὴ ψυχὴ, ἔτσι ὅπως κανεὶς προτιήτερα δὲ μᾶς τὴν εἶχε τραγουδήσει. Τὸ τραγούδι του βέβαια μ' ὅλα τὰ δημοτικὰ στοιχεῖα, ποὺ πῆρε γιὰ νὰ τὸ τεχνουργήσῃ, δὲν εἶναι κεῖνο ποὺ μπορεῖ ν' ἀντῆχῃ τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς περιφρονημένης ἀπ' ὅλους λαϊκῆς μᾶζας, τῆς πολιτείας καὶ τοῦ χωριοῦ, — εἶναι μόνο τραγούδι στοχαστικὸ καὶ ἐγκαρδίο. ἔχει βάθος καὶ οὐσία καὶ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὰ ρηχὰ στιχογραφήματα, ποὺ κολακεύουνε τὰ γούστα τῆς κοινωνίας μας, γιὰ τὴν ἄμεση ἐπιτυχία.

Στὸ Μεσολόγγι, ποὺ γεννήθηκε ὁ ποιητής, στὰ 1870, πολλοὶ θυμούνται ἀκόμα τῷμορφο μικρὸ ἐννιάταχτο παιδί, μὲ τὰ πυκνὰ ξανθὰ μαλλιά, καὶ ἀργότερον τὸ ἀνήσυχο παλληκάρι, ποὺ γύριζε στὰ ντεροσκία καβαλλάρης τῆς περισσοῦτες φορές. Ὁ Παλαμάς, στοὺς «Καμηλοὺς τῆς Λιμνοθάλασσης» ἔτσι θυμήθηκε καὶ ζουγράφισε τὸν πατριώτη του :

Καὶ καβαλλάρης πέραγες ξανθόμαλλο παιδάκι,
καὶ τρέφε τὸ διάβα σου τὸ σιγὰλὸ σκοτάδι,
στὰ πράσινα παραθύρια καὶ πίσω πάλι τὰ καφάσια

νί σ' ἀγναντέφουν τρέχανε τ' ἀπαρθένα καρσίν.
Τώρα ὁ καιρὸς ξεφούντωσε τὰ φουντωτὰ μῆλ' αἰ σου
καὶ τὴν ξανθὴν ξεθώρτισε θαυριά σου,
καὶ στρατολάτης πέρασες ἄλλου καὶ ταξιδεύεις.
Μὰ τώρα εὐγενικώτερο φαίρ' καθάλιπες,
καὶ τ' αὐτὸ σου πτερωτὸ, καὶ πᾶς νὰ τὸ ποτίσης
μὲ τὸ νερὸ τῆς Κασταλλίας τῆς βρύσης.

Τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ χάρισμα μιᾶς ἰδιαίτης ἀ-
πλῆς μαζὶ καὶ πλούσιας πλάσης. Ἡ φωτισμένη κι ἀ-
ναταραχὴ λιμνοθάλασσα, καὶ περ' ἀπ' αὐτῆς ποὺ τὴν
κτείνει μιὰ σειρά ἀπὸ δοξασιμένα νησάκια, τὸ μεγάλο
πλάγος, ποὺ αἰώνια τρικυμίσματα ρογγά, δωδὲς ὁ γυ-
μνὸς καὶ γραμμικὸς Ζυγὸς, κεῖθε ὁ μαλακὸς φυτρω-
μένος κάμπος τοῦ Ἀποχωρίου με τὸ λιγνὸ δασοφυ-
τεῖομα του, ποὺ πάνω του ὑψιλιεῖ ὁ ὄραχος τῆς Βα-
ρασοῦδας — ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά τὰ χτήματα μὲ τ' ἀμ-
πελὶα καὶ τὰ περβολία μὲ τὶς πλοῦσιες καλόδρεφτες
πορτοκαλιές, ἡ πολιτεία συμμαζωμένη, σκυφτὴ καὶ
ντροπαλιή σαν ψυχὴ ξεμοναχιασμένη, — δίνουνε στὸν
τόπο κάποιο χαραχτήρα ἐνείρου καὶ παθητικότητας.
Ἡρωικὲς παραδόσεις, μὲ τὶς παρατημένες τάψεις,
καὶ τὰ σκουριασμένα παλιά κανόνια, μονόξυλα καὶ
τιφάρια γιὰ τὰ ρηγά, πελάδες τῶν ψαράδων πάνου
στὰ νερά, κρασί τῆς δύσης κατακόκκινο καὶ αἱματέ-
νο συχνά, ἐργατὰ τῆς λίμνης ταξιδεμένη καὶ ἐρωτα-
πλάνταχτη, ὅλα τούτα πλάθουν ἕναν ἰδιαίτερο ὑπο-
βλητικὸν καὶ παθητικὸν ὁμορφίαν κόσμον. Δὲν εἶναι
βέβαια κατὰ τὴν ποὺ ἀπὸ τὸν τόπον αὐτόνε τῆς Ρού-
μελης, ξεπήδησαν τὰ περισσότερα παιδιὰ τῆς Ἑλλη-
νικῆς Μούσας. Παλαμῆς, Δροσίνης, Χατζόπουλος,
Μαλακῆς, Βλαχογιάννης, Παπαντωνίου, Βουτυράς,
Μιράνιος, λίγο πολὺ κρατοῦνε ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι.

Παθητικὴ λοιπὸν καὶ ὑποβλητικὴ καὶ μυστικώπαθη,
σὺν τὸ χαραχτήρα τοῦ τόπου του, καὶ ἡ ποίηση τοῦ
Μαλακῆ. Μ' αὐτὴ τῆς ἡ υποβλητικότητά δὲν εἶναι
τέτοια ποὺ νὰ θαμπώσει τὸ γυαλὶ τοῦ ποιητικοῦ του
καθρέφτη. Μπορεῖ κάποτε νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ ξενό-
φερτες τεχνοτροπίες, μὰ ξέρει πάντα ὁ ποιητὴς μᾶς
πληγορὰ νὰ βροῖσκει τὴν ἰσορροπίαν του. Τούτο μπο-
ρεῖ νὰ παρατηρήσει κανεὶς σὲ τραγουδιὰ ποὺ ἔγρα-
ψε τὸν καιρὸ ποὺ ἔζησε στὸ Παρίσι, σὺν τὸ Μωρε-
ῶς, ποὺ ἡ μεγάλῃ του φυσιογνωμία εἶχε σύρει τὸ θαν-
μασμὸ τοῦ ποιητῆ μᾶς. «Στὸ σάτυρο μιᾶς πα-
λιᾶς θ' ὥσ' ἡς» ἐπιγράφεται ἕνα ἀπὸ κείνα τὰ ποι-
ήματα τοῦ Μαλακῆ, καὶ γιὰ τὸ γυμνασμένο μάτι,
στέκεται τὸ ποίημα τούτο σὰ δείγμα τοῦ ποιητικοῦ
δρόμου, ποὺ θ' ἀκολουθοῖσε ἡ Μοῦσα του, ἃ δὲν εἶ-
χε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ τῆς.

Γυρίσματα καὶ Χάμοις εἶναι ὁ τίτλος
μιᾶς σειράς τῆς στερνῆς του συλλογῆς «Ἀσφὸδε-
λοι». Ποῦ μέσα τῆς ξανοίγουμε τὴν τελευταία ἐξέ-
λιξη τῆς ποιητικῆς του. Ὁ Μαλακῆς ξαναγυρίζει
στὴ ζωντανικότητα τοῦ πρώτου του βιβλίου τῷ «Συν-
τριμμάτων». Μὰ ἐδῶ δὲν ἔχουμε πιά τὴν ἀπλὴν ζο-
νογραφίαν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, μερὸς στὰ θαμπωμένα
μάτια τοῦ νέου τραγουδιστῆ. Ἡ ζωντανικότητά του εἶναι
περιγραφικὴ μαζὶ καὶ ψυχικὴ. Δυὸ κόσμοι ὁλόκληροι
τῆς καρδιάς, παλιὸς καὶ νέος, παιδικὸς καὶ προχωρη-
μένος, ἀμίχονται γιὰ νὰ γενήσουν ἐξάσια τρα-
γουδιὰ, ποὺ μπορούμε ὅλα μαζί νὰ τὰ χαραχτήρσου-
με μὲ τὴ λέξη: Μεσολογγίτικα.

Τὰ μυστικὰ τοῦ τραγουδιοῦ μὲν τίματες ἐσὺ
τῆς δύσης ὦ Μεσολογγίτικα κρασί.

κραεῖ ὁ ποιητὴς σὲ μιὰ στιγμὴ ἐξομολόγησιν. Ξανα-
γυρίζει ἀπὸ χρόνια στὴν ἵσυχιν, λησμονημένη καὶ τα-
πεινὴ τοῦ πατρίδα. Ἔχει ἄσπρα μῆλ' αἰ, μὰ καὶ κλα-
διὰ δάφνης δοξαστικῆς στὸ μέτωπο. Ἡ κόρη ἐνὸς
θελασσινοῦ καὶ μιᾶς μάννας ὁμορφῆς, τραγουδισμέ-
νης, τῆς πρώτης τοῦ ἀγάπης ὁ αὐγερινὸς, τοῦ μῆνυσε
πρὶ φύγει πάλαι νὰ πᾶει μιὰ μέρα νὰ τὴ δεῖ. Δυστυχ-
σμένη πέρασε τὴ ζωὴ τῆς, χωρὶς νὰ ξανασάνει στὸν
πατρίδα κόσμον, χωρὶς νὰ ξέρει ἄλλο δρόμον ἀπὸ τὸ
στρωτὸ ποὺ πᾶει στὸ κοιμητήρι.

Χρησμένη τῆς ἐρωτικῆς καὶ ἀπ' τὴν παλιὰ καταλαλὴ.
στὸ πατρικὸ σημάδι,
στὰ μαῦρα καὶ στὰ σκότεινα, σὺν τὴν κεραινωμένη ἔλ' αἰ,
τὴν ἡδὴ το ἄλλο βράδι
ποὶ καὶ σὶ' ἀχνὸ τῆς πρόσωπο, μαντεῖονταν μονήρι
θαμπὰ καὶ νυχτομάζ'
σημάδια τοῦ παλιοῦ καιροῦ, τὰ μυγδαλάτα τῆς τὰ διό,
— ποὶ νὰ μπορούσα νὰ σκυθῶ δροσινὰ τὴν πίκρα τῆς νὰ πιθῶ!
στὰ δάκρυα μωτημένα
γιὰ κείνη καὶ γιὰ μένα...

Μὲ ἀπλότητα καὶ φυσικότητα τέτοια, παρασταίνει
σύντομα, ὁλόκληρο ἕνα δρῶμα ψυχικὸ, ζωντανεύοντάς
τὸ μπροστά μας μὲ λίγες ἀδρές πινελιές.

Τῆς ἰδίας δυνατῆς περιγραφικότητος δημιουργή-
ματα, μὲ χρώματα ζωηρὰ καὶ πλούσια, μὲ φράση ἀβί-
αστη καὶ σπαρταριστὴ, μᾶς χάρισε τελευταία ὁ ποιη-
τὴς τρία ποιήματα, τυπωμένα σὲ ξεχωριστὸ βιβλίο
ἕνα—ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπίσκεψιν τοῦ Μπα-
ταριά στὸς καπεταναίους τοῦ Μεσολογγίου, τὸν και-
ρὸ τοῦ ἡρωικοῦ του μεγαλείου. Μέσα στοὺς καπετα-
ναίους ἐκείνους καὶ ὁ παλῆς τοῦ μεσολογγίτη τρα-
γουδιστῆ, ποὺ εἰχοντάς του μιὰ βαθιὰ ματιά ὁ ἀσύν-
κριτος Βρετανὸς ποιητὴς, ποῖός ξέρει ἃ δὲν τοῦ προ-
μήνυσε τὸ φανέρωμα τοῦ σήμερον τοῦ ἀπύκτου!...
Τὸ ἄλλο ποίημα, — κινημένο ἀπ' τὴ θύμωσιν τοῦ λε-
βέντη «Τάκη Πλοῖμας», ποὺ ντυμένος τὴν παραδομέ-
νην ντόπια φορεσίαν μὲ τὴν κοντὴ φουστανελλίτσα, χυ-
μοῦσε καθάλαργος ἀπὸ τὴν πλατεῖαν πύλιν τῆς χώρας,
ἔχοντας πίσω του ἀκόλουθον τὸ μικρὸν ἀξάδερφόν του,
ποὺ δὲν εἶταν ἄλλος παρὰ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μᾶς...
Καὶ τρίτον ποίημα ἀφιερωμένο στὸν Μπαταριά. Ὁ
Γιῶργης Μπαταριάς, ποὺ ἐδῶ καὶ λίγον
καιρὸ πέθαν' ἐβδομηντάρης, εἶταν ἑξακιστὸς τρα-
γουδιστὴς καὶ λαοτιγερὴς στὸ Μεσολόγγι, ποὺ τὸ τρα-
γουδὶ τὸ εἶχ' ἐπάγγελμα καὶ μ' αὐτὸ ζοῦσε ὡς τὰ γε-
ρατιά του. Ἡ συντροφία του, ποὺ αὐτὸς τῆς εἶταν ἡ
ψυχὴ, εἶχε τρία ὄργανα, λαοῦτο τοῦ Μπαταριά, βιολὶ
τοῦ Κατσαροῦ, καὶ κλαρίον τοῦ τσίγγανου Σουλεϊμά-
νη. Μὰ πάνον ἀπ' ὅλα τούτα βασίλευε καὶ τρικύμει
καὶ ἀνέβαινε σὲ οὐρανὸν ἀπὸ πάθος, τὸ τραγουδὶ τοῦ
Μπαταριά. Ἡ φωνὴ του ποὺ ἔφτανε ἀβίαστα τὶς ἀ-
ψηλὲς νότες καὶ κατασκυλοῦσε σκαλὶ - σκαλὶ μὲ χίλια
παιχνιδίσματα, γυρίσματα καὶ τσακίσματα ὡς τοὺς
χαμηλοὺς τόνους, ἔπαιρνε ὅλη τὴ χάριν καὶ τὸ αἶσθη-
μα, ἀφοῦ πρώτα ὁ τραγουδιστὴς ἐρχότανε στὸ κέφι
μὲ κρασί. Ἡ ἀφραστή ἐπιτυχία του εἶταν τὰ Γιαν-
νιώτικα, τὰ κλέφτικα καὶ τὰ ἐρωτικὰ λιανοτράγουδα.
Ὅποιος ἀκούγε τὸν Μπαταριά στὴν «Λαρίνα», στὴν
«Ἐξοδὸν τοῦ Μεσολογγίου», στὴν «Κατακλάνη», στὴν
«Φροσύνη», ἀδύνατον νὰ μὴ συγκινηθεῖ κατὰ βάθος καὶ

στό μάτι του να μὴν ἀνεβῇ ἀδέλφη τὸ δάφνη—τόσο εἶτανε τὸ πάθος τῆς φωνῆς του. Ἡ τέχνη του, δική του ὀλότελα, βγαλμένη ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὴν ψυχὴ, εἶτανε ἐπιτέλεσμα τῆς ἐπιμόνης καὶ ἱερῆς του ἐπίδοσης.

Τὸ τραγοῦδι του εἶτανε ἴδια ἡ πνοή του. Ἡ ζωὴ του ἔνα γλῆντι συγκρατητό. Ἀληθινὸς μπρέμ, ὅτι κέρδιζε καὶ κέρδιζε κἀμπόσα, τὰ ξόδευε μόνο γιὰ τὴν καλοπέρασή του. Δὲ συλλογιζότανε ἄλλο τίποτα στὸν κόσμο, παρὰ τὸ τραγοῦδι. Ἔτσι κυλίσανε τὰ χρόνια του. Μὲ τὸ τραγοῦδι ξυπνοῦσε στοὺς νέους τὴν ὁμορφιά τῆς ζωῆς, τοὺς ἐπλάθε κόσμους ἐννευστοὺς, ἐξευγνίζε τοὺς ἀπλοὺς ἐκείνους ψαράδες, ποὺ τὸν λατρεύανε. Τὸ περίεργο εἶναι πὼς πέρασε, στοὺς δυὸ μεσολογγίτες μας ποιητὲς, γιὰ βιολιτζῆς, ἐνῶ δὲν ἔ-

παιζε παρὰ λαοῦτο, συνοδεύοντας τὴ φωνή του. Ὁ Παλαμᾶς τὸν ἱμνήσε στοὺς «ἱσσημούς τῆς λιμνοθάλασσας». Μὰ ὁ Μαλακιάσης στὸν «Μπαταριά» του ἔκλεισε δῶκερο τὸ Μεσολόγγι, καὶ ὑψώθηκε σὲ οὐρανοὺς λυγρισμοῦ. Βέβαια ὁ τόπος ἐκεῖνος τῆς λιμνοθάλασσας δὲν μποροῦσε νὰ μὴ γεννήσει καὶ τὸν ἀσὺγκριτο τραγουδιστή, καὶ ὁ πόθος τοῦ Μαλακιάσης σὲνι του τρίστιχο ἀπὸ τοὺς «Ἀσφάδελους» πόσο ἀπλὸς καὶ πόσο βαθὺς καὶ ἀληθινὸς δὲν εἶναι!

Τοῦ Μπαταριά τοῦ ξακουστοῦ τραγοῦδι ἐσένα πλάην!
Σ' ἔνα σκοπὸ Μανιάτικὸν ἀρμονισμένον ἀπάνι
κὼ σ' εἶχα μυρολόι μου λίγη ὥρα πρὶν πεθάνει.

(Τὸ τέλος σι' ἄλλο φέλλιο)

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΔΗΜΟΣΘ. ΒΟΥΤΥΡΑ

4

Ο ΑΠΟΚΛΗΡΟΣ

— Τάλλο; γιὰ πὲ το μου; τί γίνηκε ὅποτερα;

Ὁ πατέρας του ξυπνοῦσε καὶ χωρὶς νὰ θυμώσει, μὰ καὶ πότε θυμῶνε; ἔκανε:

— Ἄ, νάι, τί λέγαμε;

— Ὅταν ἔσπασε τὸ δεύτερο δόντι τοῦ χτενιοῦ καὶ παρουσιάστηκαν τὰ δυὸ ἄλογα μὲ τίς χουσὲς σέλες! Καὶ τοῦ ξακολουθοῦσε τὸ παραμῦθι, ὡς ποῦ, πάλι ὁ ἔντρος τὸν ἔπαινε. Ἀλλὰ τότε τίς περισσότερες φρονές, θάκουγε τὴ φωνὴ τῆς μάννας του, ποῦ κοντὰ ἐκεῖ κατὶ θὰ ἔξοραβε, νὰ τοῦ λέει ἀπότομα:

— Ἔλα, δὲν πᾶς νὰ κοιμηθεῖς καὶ σὺ, νὰ τὸν ἀφήσεις νὰ ἡσυχάσει!

Ἀρρώστιανε ὁμοῦ, σιγὰν ὁ πατέρας του, κάθε τόσο ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν πέσει στὸ κρεβάτι. Καὶ τότε ἡ μάννα του ταράζονταν. ἔπαινε κουβέρτες νὰ τὸν σκεπάσει, γιὰτὶ κρύωνε ὑπερβολικὰ κ' ἔβριζε αὐτὸν, γιὰτὶ τὸν ἔβλεπε νὰ μὴν τρέχει νὰ κάνει κάτι, νὰ τὴν βοηθήσει. Φαινόταν τότε, τότε μόνο ὅτι ἔγιντοῦσε τὸν ἄντρα τῆς, τὸν πονοῦσε.

Καὶ ὁ πατέρας του, ἐνῶ φαινόταν πὼς κοιμώτανε κουκουλωμένος μὲ τίς κουβέρτες χαμένος μέσα σ' αὐτές, ἀκούγοντανε ξαφνικὰ νὰ ψάλλει τὸ ἀγαπητὸ του:

«Σκιερὸν ἦσυχον δάσος...»

Καὶ λάτρευε τὴ γυναῖκα του. Ὅταν πολλὰς φορὲς τὴν ἔβλεπε ἀμίλητη καὶ μὲ σουφρωμένα φρύδια, τῆς ἔλεγε:

— Μὰ τί ἔχεις πάλι!

— Τί νάχω! ἔκανε αὐτὴ μ' ἓνα σήκωμα τῶν χειλῶν. Ἐμοιαζε σὰν κατὶ σκυλάκια χαδιάρικα, κακομαθημένα, ποὺ σὲ χάδεμα, ἡ πείραγμα μικροῦ τοῦ ἄφενικοῦ τοὺς γριζοῦν καὶ σηκώνουν τὰ χεῖλια δείχνοντας τὰ δόντια.

Ὁ πατέρας του δὲν τῆς ἀπαντοῦσε, τὴν κοίταζε μόνο γιὰ τὰ γέλια τὰ μάτια καὶ μ' ἓνα μικρὸ χαμόγελο.

Ἡ μητέρα του ἦταν ὅλως διόλου ἀντίθετη ἀπ' τὸν πατέρα του. Σιωπηλή, χωρὶς γέλιο, καὶ σχεδὸν χωρὶς χαμόγελο. Σπάνια νὰ μὴν ἔχει τὰ νεῦρά της.

Καὶ ποτὲ δὲ χάδευε τὸν Ποίμη, ποῦ ἦταν ἓνα καὶ

μοναχὸ παιδί της, μονάκριβο. Καὶ ὅταν μιὰ φορὰ ποῦ εἶχανε λείψει δυὸ μέρες μὲ τὸν πατέρα του σὲ κάποιο πανηγύρι, τὸν φίλησε, αὐτὸς ξαφνιασμένος.

Κ' ἔτσι ἔφτασε σὲ μιὰ ἡλικία μεγάλῃ μέσα στὸ σπίτι καὶ τὸ δικό του σπίτι, μ' ἓναν πατέρα, ποῦ ὅλο χαμογελοῦσε καὶ τοῦ μιλοῦσε ἡσυχὰ καὶ γλυκά, καὶ μὲ μιὰ μάννα, ποῦ ὅλο εἶχε τὰ νεῦρά της καὶ τοῦ φερότανε μὲ κακὸ τρόπο.

Θιμῆθηκε ἔπειτα, ποῦ κλεισμένος ἦταν σὲ Λύκειο στὴν Ἀθήνα.

Ἔλεγε φύγει μὲ χαρὰ ἀπ' τὴ μικρὴ του πόλη, ἀφῆσε χωρὶς νὰ λυπηθεῖ σχεδὸν, τὸ σπίτι του, τὸ μικρὸ νομάτιό του, μὲ τὸ παράθυρο, ποῦ ὄδιναν σ' ἓνα φωταγωγό. Ἀράχνες, σφαλάγκια, μεγάλα, γίγαντες, κατωκοῦσανε στὶς γωνιὲς τοῦ φωταγωγοῦ καὶ τοὺς ἐξοργίσε ἀπ' τὸ παράθυρο, κατσαρίδες γιὰ νὰ τὰ ταῖσει. Ἄλλα περιμένε καὶ ἄλλα βόηκε καὶ ποῦ πῆγε. Ἦτανε σὰ φιλακή σωστή! φιλακή, ποῦ εἶνε σὲ κεντρικὸ μέρος μεγάλῃς πόλης, καὶ ὅπου γύρω τῆς ἡ ζωὴ, ὁ θόρυβος βράζει...

Καὶ οἱ νύχτες οἱ χειμωνιάτικες, ὁ κρότος τῆς βρύσης, ποῦ πλενότουσαν οἱ ἐπιμελητές, πρῶτ', πρῶτ', ὅταν ἀκόμα ὑπῆρχε σκοτάδι καὶ ὁ κρότος ἔπειτα, τοῦ κουδουνιοῦ! Ἡ μελέτη μὲ τὸ φῶς μέσα σὲ μιὸ μεγάλη αἶθουσα κρύα, παγωμένη. Κ' ἔξω ἡσυχία καὶ μόνο κάποτε ἡ φωνὴ τοῦ Σαλεπιτζῆ, τὰ βήματά του.

Στὸ νοῦ του ἦρθε, πὼς καὶ καὶ δὲν ἀπόχτησε φίλους. Ξένος πῆγε, ξένος ἔφυγε.

Ἄλλ' ὅμως τότε, δὲν ἔδινε καὶ τόσο προσοχή. Κ' ἔπειτα εἶχε ὅλο του τὸ νοῦ στὴν ἐλευθερίᾳ.

Μὰ τί διέφερε αὐτὸς ἀπ' τοὺς φιλακισμένους;

Στὸ νοῦ του ἦρθε, πὼς καὶ καὶ δὲν ἀπόχτησε φίλους. σὰν ἀπ' τὰ γυαλιά, κοίταζε ἔξω τὸν κόσμο, τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ γύριζαν ἐλεύθεροι. Κοίταζε τοὺς μαγικές, ποῦ παίζανε, κ' ἐπιθυμοῦσε νάταν καὶ αὐτὸς ἔτσι ἀπ' αὐτούς.

— Νάμουν!

Τί πὼς δὲ φοροῦσε παληόρουχα, τί πὼς θάκανε ἐξόλυτος, ἀφοῦ ἦταν τὴν ἐλευθερίᾳ του;